

YENİ TÜRK ŞİİRİNDE SES VE AHENK ÖĞELERİ

ŞİİRDE RİTİM VE AHENK

- Şiirin ayırıcı özelliklerinden birisi, kelimelerin ve ses düzeninin dikkate almasını gerektiren ritim ve ahenk anlayışıdır.
- Şiirde Güzellik duygusunun oluşmasını sağlar.

Ritim Nedir?

- Dizede vurgu, uzunluk-kısalık, açıklık-kapalılık, durak yerleri, ses tekrarları, gibi bilinçli bir şekilde kurulan ses dizelerine denir.
- Ritim Türkçe de *Dizem, ölçülülük, orantılık, tartım* gibi adlarla anılır.
- Şiirin yapısının önüne çıkıp, anlamını gölgelemeyecek derecede dikkati çekmeli, doğal akışına engel olmamalıdır.

VEZİN VE ŞİİR İLİŞKİSİ

- Batı dillerinde *Meter (metrum)* denilir.
- Hecelerin sayısı bakımından veya açık-kapalı, uzun-kısa oluşlarına göre birbirine denk olmasını sağlayan araca **vezin(ölçü)** denir.
- Dizelerin birbiriyle uyumunu sağlar.
- Müzikteki *prozodi* terimine benzer.

YENİ TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN VEZİNLER

- İslamiyetten önce kullanılan *Hece Vezni* sonraki dönemde ve günümüze kadar halk şairleri tarafından kullanılmaya devam etmiştir.
- Arap dilinin yapısıyla ortaya çıkan *Aruz Vezni* ise İranlılar tarafından, daha sonrada Türkler tarafından kullanılmıştır.
- Aruz vezni her 3 edebiyatın ortak malzemesi adını almıştır.
- Divan edebiyatında Aruz vezni şiirin ana yapısını oluşturur.
- Yeni Türk edebiyatında her iki vezinde kullanılır. Ancak Serbest vezinde kullanılmaktadır.

ARUZ VEZİNİ

- Hecelerin uzunluk ve kısalığına göre oluşturulan ölçünün adıdır.
- Arap dilinin özellikleriyle ortaya çıkmıştır.
- Arapçada temel harfler ünsüzlerdir. Uzun ünlülerde bulunur.
- Hecelerin uzunluk-kısalık özellikleri göz önünde bulundurularak oluşan parçalara *tefile* veya *cüz* denilmektedir.
- En az 4 tef ile cüzün bir araya gelmesiyle vezin kalıpları ortaya çıkar
- Aruzla yazılmış bir dizeyi veznin parçalarına ayırmaya *Takti* denir.
- Bu kalıpların sınıflandırması ise *Bahir* ve *Daire* adı verilen aruz sistemini oluşturur.
- Araplarda 19 bahir, 6 daire
- Türklere 14 bahir, 4 daire bulunur.
- Tanzimatın ilk kuşağı şiirde biçim değişikliğinden çok içerik değişikliğine yönelmişlerdir. Divan şiirinde olduğu gibi ilk kuşak yenileşme şairleri de Aruz veznini esas almışlardır.

- Abdülhak Hamit biçim ve içerikte cesur denemelere girişmiş, gelenekte olmayan vezin kalıpları uydurmaya çalışmıştır.
- Aruz vezni önem veren asıl kuşak *Serveti Fünun* topluluğu olmuştur.
- Aynı şiir içerisinde şiirin konusuna, şiire hakim olan duyguya, ruh haline göre değişen iki üç ayrı vezin kalıbı kullandıkları görülür. Bunların en başarılı örnekleri Cenap Şahabettin'in *Elhan-ı Şita* ve Teyfik Fikret'in *Hemşirem için* şiirleridir.
- Serveti Fünun şairleri, aruz veznindeki ahenge önem vermişlerdir. Bu yüzden vezin ve konu arasında ilişki kurmuş, konuya göre vezin kalıpları seçilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. *Serbest Müstezat* adıyla şiirdeki monotonluğu kırmaya çalışmışlardır.
- Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal, Ahmet Haşim Sonuna kadar aruz vezni tercih etmişlerdir.
- Cumhuriyet Döneminde ' Edip Ayel Mehmet Çınarlı, Ali Günvar' Aruz vezni ile şiir yazmayı sürdürmüşlerdir.

HECE VEZNİ

- Eskilerin *hesab-ı Benan* , *vezni Benan* adıyla andıkları *parmak hesabı* da denilen hece vezni Türk yapısına uygun bir ölçüdür. Bu yüzden *milli vezin* diye de adlandırılır.
- Hece vezni dizdeki hece sayısından ve duraklardan oluşan Türk dilinin doğal yapısından ortaya çıkmış bir ahenk sistemidir.
- Dizdeki kaç hece varsa kalıbın adı odur.
- Türkçe de en kısa olanı 4 en uzununu ise 15 hecedir.
- 5-8 heceli küçük hacimli kalıplarda genellikle durak bulunmaz veya en sonda bulunan tek duraklı olduğu kabul edilir.
- Durak sayısı en az 2 en çok 5 tir.
- Durakları oluşturan hece sayısı 1 den 10 a kadar değişir.
- 16 yy. Usulî 18 yy Nedim ve Şeyh Galip hece vezni ile şiir yazmışlardır.
- Divan şiirinin oluşturduğu katı kuralları değişme eğilimi içerisine gidilmiştir. Akif Paşanın torununun ölümü üzerine yazdığı mersiye bu eğilimin ilk işaretidir.
- Ziya paşanın şiir ve inşa makalesi, divan şairleri tarafından vezinsiz diye adlandırdıkları, hece vezni ile yazılmış üçleme, kayakbaşı gibi halk edebiyatı biçimlerini bizim asıl şiirlerimiz olarak nitelendirmiş ve bu konudaki ilk teorik görüşleri ortaya koymuştur.
- Namık Kemal Öncelikle tiyatrolarını, içerisinde hece vezinli manzum parçalar yazmıştır.
- Hece veznine asıl ilginin Mehmet Emin YURDAKUL un *Anadolu dan bir ses yahut Cenge giderken* başlıklı şiiriyle başladığı görülür. Hece vezninin Öncüsü Konumundadır.
- II Meşrutiyetten sonra milliyetçilik akımının güçlenmesiyle hece vezninin yaygınlaştığı görülür.
- Bu yaygınlaşmada Ziya Gökalp in Çabaları önemli rol oynar.
- Özellikle Ziya Gökalp in gayretleriyle hece vezni Cumhuriyetten önce edebiyata egemen olmuştur. 1940 lara kadar bu egemenliğini sürdürmüştür.

VEZINSİZ ŞİİR

- *Serbest Vezin*, *Serbest Nazım*, *Özgür Koşuk*, *Serbest Şiir* adlarıyla anılır.
- Vezinsiz Şiir; Şairlere kayıtlardan kurtulma olanağı sağlayarak, şiire duygu, düşünce ve imgelerin özgürce yansıtılma ortamı hazırlanmıştır.
- Bu aynı zamanda vezin ve kafiyenin oluşturduğu geleneksel ahengi daha ince ve titiz bir takım yöntemlerle sağlama zorluğunu da beraberinde getirir.

- Türk edebiyatında ilk defa ister aruz ister hece ölçüsü olsun şiirin vezin bağından kurtulması gerektiğini Nurettin FERRUH isimli bir şair ileri sürmüştür.
- Serbest şiir 1930 ların ortasından itibaren kabul görmeye başlamış. Garip hareketi yaygınlaşmıştır.
- Günümüz şiiri tamamen serbest tarzda yazılır.

KAFİYE-KAFİYE ŞİİR İLİŞKİSİ

- Ahengi sağlayan en önemli unsurlardan birisi **yinelemedir**.
- Yinelemenin geleneksel olarak en çok bilinen ve uygulananı kafiyedir.
- Kafiyeye Batı edebiyatında **rime** halk edebiyatında **ayak** yakın dönemde ise **uyak** denir.
- Kafiye; Şiirde en az iki dizenin sonunda anlam ve işlev bakımından farklı, ses bakımından aynı olan sözcüklerin kullanılmasına denir.
- Kafiyenin yinelenmesinden ritim oluşturulur.
- Şiirin dizelerini birbirine bağlayan vezin ve kafiyedir.
- Şiirin müzikal yönünü oluşturur.
- İslamiyetten önce kafiye genellikle dize başlarında olurdu. Türkçede asıl vurgunun sonda olması nedeniyle kafiye sona kayar.

YENİ TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN KAFİYE TÜRLERİ

- **Yarım Kafiye:** Tek ünsüz benzerliğini dayanır.
 - bazen çıkış noktaları yakın olan ş-ç, m-n gibi seslerde birbirleriyle kafiye yapılır.
- **Tam Kafiye:** En çok kullanılan kafiye çeşididir. Bir ünlü ve bir ünsüzden oluşur.
 - Uzun a-u-ı tam kafiye sayılır.
- **Zengin Kafiye:** ikiden fazla ses benzerliğinden meydana gelir. Ahengi arttırır.
- **Cinash Kafiye:** Ses bakımından aynı, anlam ve işlev bakımından farklı sözcük ve sözcük öbeklerle yapılır.

REDİF

- Yeni Türk Edebiyatında önemini tamamen kaybetmiştir.
- Cumhuriyetten sonra eklerden oluşan redifler bir yana bırakılırsa redif pek az kullanılır.

DİĞER SES ÖGELERİ

ALİTERASYON (ÜNSÜZ YİNELEMESİ)

- Bir veya birkaç dize içinde yada metnin tamamında aynı ünsüzlerin tekrarlanmasıdır.
- Uygulaması zordur.

Örnek: Şevgili şeşlendiğin şerinlik bir şerap

ASONANS (ÜNLÜ YİNELEMESİ)

- Yarım kafiye, ünlü kafiyesi olarak da bilinen bu uygulama dize içinde veya dizeler arasında aynı ünlülerin tekrarlanmasıyla bir ahenk oluşturulur.

Örnek: İner ine derinde iğneler ince (i ler asonans)